

Становище

от

Доц. д-р Венелин Шурелов

преподавател

в Национална художествена академия, София

относно дисертационен труд

за присъждане на образователната и научна степен

Доктор

по научна специалност

„Театрознание и театрално изкуство“

Автор:

Петър Бориславов Денчев

Тема:

**Употреба и функция на пространството в театралния спектакъл от 1968 година до
наши дни**

Научен ръководител:

Проф. д. изк. Камелия Николова

София, 2021

1. Данни за процедурата

Представените материали и документи от Петър Бориславов Денчев отговарят на необходимите изисквания. Посочените четири публикации по темата са референтни на дисертацията. Спазени са всички срокове. Докторантът демонстрира сериозни компетенции, мотивация и ярка личностна позиция в процеса на създаване на дисертацията.

2. Характеристика на дисертационния труд

Обемът на дисертацията включва общо 332 страници. Структурата на дисертацията съдържа въведение, изложение в пет глави, заключение и библиография. Библиографията обхваща 98 цитирани източници, от които 87 на български език и 11 на латиница.

Във въведението са представени намерението и хипотезите на изследването, зададени са неговият теоретичен фокус и структура. В основните раздели на дисертационния труд: Глава I “Проблемът за пространството”, Глава II “Моделиране на пространството”, Глава III “Моделиране на пространството в българския театър: от неговата поява до края на Втората световна война”, Глава IV “Манипулиране на пространството: устойчиви тандеми между режисьор и сценограф през 60-те, 70-те и 80-те години на XX век в българския театър”, Глава V “Окупация и еманципация - постмодерното пространство от 90-те години на XX век до наши дни“, авторът разгръща детайлно посочените в заглавията теми.

На разположение на академичната общност е едно изчерпателно проучване, което маркира основните понятия, характеристики и еволюция на пространството в театралния спектакъл. Важна отправна точка на дисертацията е извеждането на пространството като отделна естетическа категория. Изтъква се ролята на политическите и идеологически влияния. Долавя се ехото от процеси, които превръщат естетическото от визуално в социално събитие. Акцентира се върху образуването на краткотрайни или дълготрайни творчески тандеми между режисьор и сценограф. Авторът се стреми да докаже еманципацията на пространството като собствена величина. Обръща се внимание на характерните архитектурни елементи на пространствата – сайт-специфик. Мисли се за средата като перформиращ обект. Дисертацията е опит да се допълни българското театрознание с един фокусиран спрямо проблемите на пространството текст.

Петър Денчев очертава зони на понятност, които ни помагат да се ориентираме в една среда от примери, технически термини, авторски концепции, театроведски текстове, критически рецензии.

Авторът защитава заложените в текста хипотези, че пространството в театъра може да се отдели като самостоятелна форма, че представлява обединяваща категория, през която четем феноменологията на времето.

3. Основни приноси на дисертационния труд:

Дисертационния труд има безспорни приноси в систематизирането на информация за еволюцията на сценичното пространство, от архитектурата до използваната в сценичните реализации материали. Историографски текстът е покрил едно огромно поле. Трудът позиционира практиките и тенденциите в изграждането на театралното пространство спрямо модернистичните и постмодернистични идеи. Дисертацията може да подпомогне аналитичния поглед към сценографската проблематика в контекста на театралните изследвания в България.

Дисертацията предоставя достатъчно информация за бъдещи изследователски проекти на тези, които ще допринесат за още по-доброто разбиране на този род теоретична проблематика. Дисертационният труд е стойностно научно-теоретично изследване, с висока обществена, социална и творческа значимост.

4. Бележки:

Запознавайки се с изложените тези в дисертационния труд на Петър Денчев бих искал да коментирам някои, които ми се струват дискуссионни. Надявам се коментарите, бележките и някои несъгласия да бъдат приети като добронамерена позиция съответна на възискателността на автора на труда.

Петър Денчев, напълно разбираемо, няма художнически поглед към проблемите на пространството, като е важно да се уточни, че проблемите на пространството не са само художнически и намирам за качество мисленето за тях отвъд визуално-естетически категории. Именно поради тази причина, можеше да бъдат артикулирани и изведени по-категорично идеите за идеологическото моделиране на пространството или социалния контекст и политически влияния в пространството на театъра, които изглежда са в основата на дисертацията. Тази перспектива доминира в изложението и там очевидно авторът се чувства в свои води. В този смисъл намирам за проблематични самото заглавие на труда, както и заглавията на отделните глави („Употреба и функция на пространството...“, „Моделиране на пространството...“ и „Манипулиране на пространството...“, които подвеждащо ни насочват към очакванията за разглеждане на практически дисциплини свързани с визуално-композиционни задачи.

В един по общ план правят впечатление трудностите, които изпитва авторът при прецизиране на понятието пространство. Той го разглежда като архитектура, сграда, помещение, после като част от сценичното действие или изтъква неговите материалност, пластичност и обем. Някъде докторантът говори за театралното пространство като училище, читалище, театрална сграда, амфитеатър, друг път за пространството като арена за противоборство между натурализъм, символизъм, абстракционизъм, експресионизъм, условност и пр. стилови похвати, а на друго като среда за изява на идеологическо-пропагандни механизми. Всичко изброено е част от сложното уравнение на едно театрално събитие, но се създава усещането за излязъл от контрол обхват на изследването. Подобно широко разполагане на проблема изисква прецизна класификация и категоризация на елементите, която на мен ми липсва.

Петър Денчев казва: „Установяването на трайни (или краткотрайни тандеми) между режисьори и сценографи е от същностно значение за развитието на идеите за пространството именно поради тази основна динамика на взаимоотношенията, която се установява от модернизма насам.“

Не съм убеден в правотата на изказаното твърдение или поне считам, че има нужда от допълнителни уточнения. Тъй като е една от основните тези на изследването ще му обърна специално внимание. Мисля, че тази идея е напълно валидна единствено, когато не е персонифицирана и отнесена времево. Тандемът между режисьор и сценограф е от същностно значение, независимо кои са участниците и независимо колко са трайни отношенията им. Спрямо „развитието на идеите за пространството“ не по-маловажни са, особено от 60-те г. на 20 век насам, процесите в сферата на съвременното изкуство, технологиите, алтернативните перформативни практики, мултикултурализма, развитието на екранните изкуства, кибернетиката и виртуалните светове, дори идеите на Станислав Лем за познавателния океан и представата за пространството като интелигентна среда. Допускам, че в България ефектът от тези процеси идва наготово като театрални влияния, предимно от изток и запад, без да се осмислят техните корени и основания. Може би и това е причината ярките постижения да се персонифицират като личностни успехи без да се свързват с контекста от който произлизат.

Авторът твърди: „Всичко това е *субективно*, ала такъв е и погледът на изследването, такъв е и неговият фокус“, когато обяснява какви са основанията му да избере един или друг тандем. Напълно естествено е за целите на един подобен труд да

се намери съответния фокус и това да доведе до селективност на посочените примери. Впечатлен съм от големият обем работа, която е положена, но въпреки това не бих могъл да кажа, че дисертацията създава впечатление, че нищо не е пропуснато, особено в Глава V. „Субективното“ не е достатъчен аргумент, съответен на характера на един подобен изследователски труд. Проблемът възниква от превръщането на театралното пространство в абстракция (заради размитите му очертания) и от опита да се обясни неговото развитие (в който и да е от аспектите му) през един формален признак - тандемите. Употребата и функциите на театралното пространство са убеждаваща точка, стояща много по-високо от устойчивостта на отношенията между режисьор и сценограф. Един такъв формален признак трудно може да докаже нещо повече от историографска наличност. Може да си припомним, че радикално новаторска употреба и въвеждане на нов сценичен език през функциите на пространството създават и автори, които са едновременно режисьори и сценографи. В контекста на това изследване може да ги назовем Човекът-тандем. Не оставаме ли длъжници на подобни явления? В този смисъл, според мен е необходима прецизност към критериите и по-ясна обосновка.

Екипната работа между режисьор и сценограф е предпоставена връзка в създаването на сценично събитие от Модернизма насам. То винаги е партньорство, дори и да е еднократно. Континуитета в работния процес, не гарантира континуитет в творческия процес. Много често тандемите търсят нов опит, оттласкване от предходното, избягване на повтаряемост, с което сякаш искат да докажат на себе си и публиката, че са способни на постановъчна виталност. Тандемът е йерархична наличност, която не се видоизменя по същество независимо от броя практикувания. За сценичното събитие е маловажно, дали един тандем се среща веднъж и се разпада или е дългогодишен житейски и креативен избор. По тази причина е трудно и да се определи след колко броя съвместни продукции може да говорим за „тандем“, в смисъла на използваното в дисертацията понятие, а от друга страна дали няма обратен ефект и води до рутина, предсказуемост и умора на идеите. Често тандемите са породени от прагматичност, понякога от семейни или лични партньорски отношения, но за да сме максимално обективни, не са малко случаите, в които е водещо усещането за контрол и доминация на режисьора, форма на изява на неговата власт. Да се извежда образуването на тандем – дългогодишни сътрудничества, в признак за въвеждане на нова перспектива по отношение на театралното пространство е недостатъчно обосновано, а безкритичното отношение към тях изглежда едностранчиво.

5. Заключение:

Намирам Петър Денчев за усърден и креативен професионалист. Той успешно е интегрирал богатството си от знания в амбициозен, тематично и структурно сложен проект, какъвто е неговия дисертационен труд. Впечатлен съм от големия обем историографска работа, която е положена. Подкрепям труда, заради изграждането на подробен обзорец масив от архиви за политическите и идеологически влияния върху театралното пространство.

В заключение, препоръчвам на уважаемите членове на научното жури да гласуват положително за присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на докторанта **Петър Бориславов Денчев** по професионално направление 8.4. „Театрознание и театрално изкуство“.

Доц. д-р Венелин Шурелов
София, 01. 10. 2021